

Miessakit ry:n lausunto Sosiaali- ja terveysministeriön asettaman työryhmän väliraportista Toimiva lastensuojelu (2012:28)

Miessakit ry kiittää lausuntopyynnöstä ja näkee tärkeäksi Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) asettaman työryhmän tehtävän. Organisaatiomme on mieserityisen hyvinvointiosaamisen asiantuntija ja katsomme asioita keskitetysti miesnäkökulmasta. Samalla toteamme, että myös vastaavanlaisen nais erityyisen osaamisen huomioiminen on yhtäläisesti tärkeitä. Molempien sukupuolten erityislaatuisten huomioiminen on olennainen perusta miesten ja naisten toisiaan kunnioittavalle kumppanuuskulttuurille, eli rakentavalle aikuiselle yhteistyölle. Tämä kumppanuus on myös toimivan lastensuojelun ydin.

STM:n asettama selvitystyöryhmä ja YK:n Lapsen oikeuksien sopimus kirjaavat lapsen edun ensisijaisuuden tärkeäksi asiaksi lastensuojelussa. Näkemyksemme mukaan lapsen tärkein etu on riittävän hyvinvoivat vanhemmat. Vanhemmuuden ja vanhempien tukeminen on siksi olennainen osa sekä ennaltaehkäisevää että korjaavaa lastensuojelutyötä.

Yhteisvastuullinen laatujärjestelmä

Lastensuojeluun on hyvä kehittää nykyistä yhtenäisempi ja sisällöllisesti päivitetty tilannearviointia ohjaava laatujärjestelmä. Sen myötä eri sektoreilla työtä tekevät voivat tarkistuslistaan perustaen todeta käyneensä läpi ne asiat, jotka tarpeen on. Listan mukaisten asioiden läpikäynnistä on työnjohdolle, työtä kehittäville ja käytännön työtä tekeville tarjottava tarvittavaa täydennyskoulutusta. Kutakin aihealuetta varten – mikäli jatkotoimille todetaan tarvetta – on oltava olemassa toimintaohjeistus. Osana toimivaa laatujärjestelmää on myös huomioitava kenellä asiassa on johtotehtävä eli vastuu kokonaisprosessin läpiviemisestä.

Lastensuojelua tehdään tällä hetkellä tilanteessa, jossa lähes kaikki yhteiskunnassa tapahtuva nousee kaikkien tietoisuuteen. Yksi merkittävimmistä lastensuojelutyötä kuormittavista tekijöistä liittyy pelkoon tehtävien ratkaisujen vaikutuksista, ja ennen kaikkea siitä, miten kukin asiaan liittyvässä ammatissa toimiva saattaa itse joutua yhteiskunnan edessä vastuuseen. Asianmukaisen laatujärjestelmän myötä olisimme yhteisvastuullisesti koko yhteiskuntana sopineet riittävästä lastensuojelusta. Jos laatujärjestelmään liittyen tulee puutteita esille, kenenkään henkilönä ei lähtökohtaisesti tule joutua edesvastuuseen, vaan kannamme taakan yhdessä.

Nyky aikaistetun laatujärjestelmän on tarkoitus olla olennainen työkalu lastensuojelutyössä. Se ei tokikaan korvaa lastensuojelutyöhön liittyvän muun peruskoulutuksen, inhimillisen kohtaamisen ja toimihenkilöiden henkilökohtaisen osaamisensa kautta saaman kokonaiskäsitksen merkitystä lastensuojelun keskiössä.

Lastensuojelu erokriiseissä

Eroihin liittyvissä konfliktitilanteissa taustojen objektiivinen selvittäminen ennen ratkaisujen tekemistä on ensiarvoisen tärkeitä. Molempien vanhempien kuulemisen ohella on hyvä hankkia tietoa ja näkemyksiä esimerkiksi koulusta, päivähoidosta, iltapäivähoidosta tai muusta vastaavasta tahosta, jonka kanssa lapsi ja perhe ovat tekemisissä. Isällä ja äidillä on kummallakin oma erityinen merkityksensä lapsen kasvussa ja kehityksessä, mistä johtuen yhteyden turvaaminen molempiin vanhempiin tulee mahdollisuuksien mukaan olla erokriisityöskentelyn lähtökohtana.

Erokriisi on monesti henkisesti ja psyykkisesti niin kuormittavaa, että tilanteessa tehdyt ratkaisut, ratkaisuun vaikuttaneet hätääntyneet inhimilliset reaktiot, tai ratkaisemattomat parisuhdeongelmat saattavat vaarantaa hyvinvoivan vanhemmuuden myös tulevaisuudessa. Mikäli esimerkiksi huolto- ja tapaamispäätöksiä valmisteltaessa todetaan, että jommankumman tai molempien vanhempien henkilökohtaiset ongelmat vaarantavat lapsen kasvun ja kehityksen, tulisi huolto- ja tapaamissopimukset aluksi kirjoittaa määräaikaisiksi. Määräaikaisuuden aikana vanhemmille tulee tarjota mahdollisuus avun saantiin – tämä myös tukee molempien osapuolten sitoutumista myöhemmin tehtäviin sopimuksiin. Lisäksi on hyvä hyödyntää yhteiskunnassamme jo kehitettyjä työskentelymalleja, jotka tukevat objektiivisuutta ja vanhemmuutta. Tällaisia ovat mm. sovittelutoiminta ja vertaisuuteen perustuva tukihenkilötoiminta (esimerkiksi miesten tukemiseen kehitetty EETU-toiminta).

Erotilanteessa olevien miesten kertomuksissa tulee usein esille toistuvia epätasa-arvoiseen kohteluun liittyviä kokemuksia. Näistä vakavimpia ovat aiheettomat isistä tehdyt lastensuojeluilmoitukset, joissa vaimo perättömästi tai liioitellen syyttää miestä esimerkiksi väkivaltaisuudesta, puutteista lapsen hoidossa tai esittää huolensa lapseen kohdistuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, ja pyrkii näin saavuttamaan etua huoltoriidassa. Monien isien kokemuksen mukaan viranomaiskäsittelyssä heidän kertomusta ei uskota yhtä herkästi kuin äidin. Näissä tapauksissa, asianmukaisen dialogin puuttuessa, syntyy herkästi vastakkainasettelua myös lastensuojelutyöntekijän ja isän välille. Tällöin työntekijän saama kuva isästä voi jäädä vääristyneeksi ja värittyneeksi, ja isälle jää vahva kokemus epätasa-arvoisesta kohtelusta. Tällaiset tilanteet voivat johtaa perusteetta lasten ja isän välisten tapaamisten vähenemiseen tai pahimmillaan pitkäaikaisiin valvottuihin tapaamisiin. Näin saatetaan vahingoittaa lapsien ja isän välistä kiintymyssuhdetta sekä lapsen kokonaisvaltaista psykososiaalista kehitystä.

Edellä kuvattu asia on hyvin haastava, koska todelliseen tarpeeseen liittyvien tilanteiden ilmoituskynnystä ei tule missään tapauksessa nostaa. Lastensuojelun on kuitenkin valtavirtaisesti oltava tietoinen perättömien syytösten hyväksikäytöstä ja ilmoitusten aiheellisuus tulee selvittää riittävällä huolellisuudella ja ammattitaidolla. Tärkeintä on varmistaa asian käsittelyn objektiivisuus ja kuunnella kumpaakin osapuolta ensin erikseen. Käsittelyssä tarvitaan myös kärsivällisyyttä, koska arvioitavissa on usein vain toisen sana toista vastaan. Riittävä molempien osapuolien kuunteleminen helpottaa mahdollisimman hyvän neuvotteluasetelman syntymistä.

Isien kertomuksissa nousee esille myös epäreiluuden kokemusta siitä, ettei perättömien syytösten tekijä tunnu joutuvan minkäänlaiseen vastuuseen teostaan. Perättömien syytösten kohteeksi joutuminen ja siksi myös niiden tekeminen on vakava asia, jonka toteamista yhteisvastuullisesti tarvitaan. Suhtautuminen viranomaisille tehtyihin perättömiin lastensuojeluilmoituksiin ja kunnianloukkauksiin onkin siksi syytä huomioida sekä lainvalmistelussa että viranomaisohjeistuksissa.

Edelliseen kuvaukseen tällä hetkellä melko sukupuolittuneesta tilanteesta on tärkeätä osata suhtautua ammatillisesti, ja huomata, että juuri epäreiluuden kokemus voi ajaa ihmisen, joka muutenkin elää yhtä elämänsä vaikeinta kriisivaihetta, ääritapauksissa tuhoisiin epätoivoisiin tekoihin. Perättömien syytösten vaikutusten esiin nostamisella ei missään tapauksessa ole tarkoitus syyttää naisia/äitejä tai lastensuojeluviranomaisia, vaan uskaltaa yhdessä katsoa problematiikan vakavimpiin ilmentymiin, ja etsiä keinoja niiden minimoimiseksi. Tämän tärkeydestä kertoo myös se, että nykyisessä yhteiskuntakehityksessä on huolestuttavissa määrin nousemassa näkyviksi piirteitä, jotka saattavat johtaa siihen, että myös isät alkavat enenevässä määrin tekemään perättömiä lastensuojeluilmoituksia.

Sukupuolierityisyys ennaltaehkäisyn ytimenä

Toimiva lastensuojelu -väliraportissa keskitytään erityisesti tilanteisiin, joissa lastensuojelua tarvitaan korjaamismielessä. Nämä ovat toki tärkeitä pohdintoja suhteessa ihmisten akuuttiin hätään. Tällaisessa työskentelyssä tulisi kuitenkin aina kiinnittää riittävästi huomiota myös ongelman todelliseen ytimeen, eli synyhistoriaan ja toistumiskiarteeseen. Näin väliraportissakin esiin nostettua ongelman lisääntymistä voidaan ennaltaehkäisyn keinoin hillitä ja kääntää kehitys hiljalleen parempaan suuntaan.

Vanhemmuuden tukemisessa äitiys- ja perheneuvolatoiminta on merkittävässä asemassa mm. juuri lastensuojeluongelmien ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Neuvoloissa tulee mahdollisuuksien mukaan vahvistaa työskentelymallia, joka huomioi sekä perheen yksikkönä että myös sen yksittäiset jäsenet. Erityisesti ensimmäisen lapsen kohdalla isien keskinäinen vertaistuki mahdollistaa miehille ominaisimmalta tuntuvaan vanhemmuuteen kasvamisen ja perhevalmennusten isäryhmät ovatkin tuottaneet hyviä tuloksia. Vertaisuuden tuomia mahdollisuuksia on hyvä luoda ja syventää myös äitien kesken. Edellä kuvatun kaltainen vertaistuki on kokemuksemme mukaan tuonut merkittäviä positiivisia vaikutuksia parisuhteen tueksi, kun ymmärrys omalle sukupuolelle erityisistä kokemistavoista on tuonut tervettä itsevarmuutta uuteen tilanteeseen. Tämä edellinen on hyvin tärkeätä lastensuojelun kannalta, koska merkittävä määrä parisuhdekriiseistä osuu juuri pikkulapsivaiheeseen. Sukupuolierityisen vertaistoiminnan mallia neuvolatoiminnassa tulee vahvistaa.

Nykyisessä sosiaali- ja terveysalan työssä sukupuolierityinen ymmärrys nimenomaan psyykkisellä ja sosiaalisella osa-alueella on monella tasolla ohutta – toimitaan liiaksi sukupuolineutraalisti. Kuitenkin monet ongelmat ovat kasautuneet sukupuolittain joko miehille tai naisille, sosiokulttuurisessa historiassa on selkeitä sukupuolierityisiä piirteitä, jotka vaikuttavat meissä, ja miesten ja naisten tavat käsitellä psykososiaalisia stressitilanteita ovat osin toisistaan poikkeavia. Sukupuolierityinen osaaminen tulee olla olennainen osa sosiaali- ja terveysalan peruskoulutusta. Pidemmällä aikavälillä sen huomioiminen ennaltaehkäisee lastensuojelun tarvetta – ja tekee siitä myös toimivampaa.

Miessakit ry:n lausunto pähkinäkuoressa

- Vanhemmuuden vaaliminen on tärkein perusta toimivassa lastensuojelussa
- Lastensuojelutyölle on päivitettävä yhtenäinen ja yhteisvastuullisuutta vahvistava laatujärjestelmä
- Kriisiytyneiden tilanteiden objektiivisen kohtaamisen mahdollistavia rakenteita tulee vahvistaa
- Painotusta on lisättävä ennaltaehkäisevään työhön
- Sukupuolierityinen osaaminen tulee olla osana sosiaalialan peruskoulutusta

Helsinki 8.3.2013

Miessakit ry:n hallitus

LISÄTIETOJA

etunimi.sukunimi@miessakit.fi / Jouni Linnankoski (vastaava erotyöntekijä) / Kari Vilkkö (erotyöntekijä) / Peter Peitsalo (kehittämispäällikkö) / Antti Alén (hallintopäällikkö) / Tomi Timperi (toiminnanjohtaja)